

De la „Ordinea Războiului Rece” la „Noua Dezordine Globală”

Prof. univ. dr. Adrian Severin

Introducere

Vladimir Putin a afirmat că dispariția URSS a fost cea mai mare tragedie a secolului al XX-lea. Fără a împărtăși neapărat această teză, se poate susține că **nu faptul dispariției, ci modul în care URSS a dispărut, a reprezentat o tragedie**; atât pentru succesorii ei direcți cât și pentru foștii ei inamici.

Pe de o parte, ieșirea sa precipitată și dezordonată din istorie a lăsat pe locul URSS **o Rusie insuficient de puternică spre a fi temută, dar cu suficiente resurse spre a accepta cu resemnare lipsa unui statut post-imperial recunoscut la nivel global**. Această Rusie post-sovietică se vedea **înconjurată de noi state gata să intre în concursul exclusivismelor naționale, dar lipsite de criteriile coeziunii naționale**.

Pe de altă parte, lipsind Occidentul euro-atlantic de inamicul în raport cu care învățase să își definăască și politica și identitatea, dar lăsându-i **iluzia de a fi învingătorul Războiului Rece, prăbușirea URSS a (re)generat un dublu divorț - între Occident și Orient, precum și între SUA și vechii săi aliați europeni**. Orientul, acum echivalat cu fundamentalismul islamic, a fost chemat să înlocuiască vechiul adversar ereditar sovietic în cadrul unei noi cruciade duse de **„imperiu americanizat al binelui”**. La rândul său, o Uniune Europeană tot mai confuză sub **efectul șovinismului decadent consecutiv unei prelungite perioade de bunăstare**, s-a pronunțat tot mai mult împotriva hegemoniei unei Americi tot mai neo-conservatoare și mai narcisiste. Așa s-a trecut, în mod spontan, **de la bipolarism, la unipolarism și de acolo la un multipolarism cu poli asimetrice în termeni de putere**.

Bipolarismul Războiului Rece a garantat echilibrul, fie el și al terorii, care a stat la baza predictibilității, stabilității și securității raporturilor dintre statele lumii. **Unilateralismul care s-a impus spontan prin căderea unuia din polii opuși, a pus în discuție toate principiile de drept ale ordinii bipolare**: egalitatea suverană, neintervenția, nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forța etc. În absența vechilor reguli, abuzul inevitabil al unicei superputeri (orice putere corupe; puterea absolută corupe în mod absolut) a indus un haos cu atât mai mare cu cât **SUA s-au dovedit capabile să câștige orice război dar incapabile să impună pacea**.

În atari condiții, unipolarismului i-a urmat multipolarismul, dar **întrucât polii sunt inegali ca potență economică, militară și culturală dezordinea pare a evolua către un adevărat apolarism care, neechilibrat la timp va da naștere unei disperări globale cu manifestări de tip hobsian**.

Criza economică reclamată astăzi de omenire este o **criză a echilibrelor globale și o criză morală (inclusiv criza democrației)** circumscrise de dezordinea mondială succesivă dispariției URSS și bipolarismului. Mitul Occidentului salvator nu mai poate suplini lipsa unei noi ordini autentice, ci poate doar adânci haosul global în condițiile în care, în realitate, fără contraponderea sa sovietică, Occidentul însuși a intrat în declin, ajungând să se comporte astăzi cu frivolitatea senilă a imperiilor ce mor.

Pe acest fond România și întreaga regiune căreia îi aparține este necesar să sintetizeze învățăturile colapsului sovietic încercând să vadă ce se poate aplica din ele în momentul în care **Occidentul a intrat, la rândul-i, în declin și când emergența unor noi centre de putere pune Europa în fața dilemei de a rămâne muzeul de istorie**

al conflictelor naționale sau de a deveni o democrație transnațională cu relevanță globală.

Noua ordine internațională post-bipolară

a. Statele Unite ale Americii

Prăbușirea sistemului mondial bipolar nu a însemnat victoria Occidentului capitalist-democrat asupra Orientului comunist-totalitar, ci **implozia celui din urmă sub efectul acțiunii legilor pieței**, corelat cu **civilizarea celui dintâi sub presiunea revendicărilor sociale**. La scara mare a istoriei a fost vorba mai mult despre o **convergență care a făcut ca războiul ideologic să se termine din lipsă de combatanți**, decât de excluderea celui mai slab de către cel mai tare ori de convertirea greșitilor de către cei drepecți. De aceea, liderul blocului occidental, SUA, **și-a asumat în mod eronat, odată cu triumful, titlul de unic jandarm al păcii mondiale** organizate pe baza principiilor, valorilor și practicilor sale.

Pax americana a putut dura doar atâta timp cât subiecții ei neamericani – pe cale de a deveni obiect al unei istorii încheiate – au sperat că superputerea unică are dorința, știința și capacitatea de a transforma „visul american” nu doar în proiect universal ci și în realitate universală. Din nefericire, **SUA nu au știut cum, nu au putut și nu și-au dat silința să-i integreze nici pe vechii aliați nici pe vechii inamici, nici pe noii fideli, nici pe tradiționali clienți într-un univers care să îmbine bunăstarea și demnitatea, securitatea și libertatea, multiculturalismul și solidaritatea civică**, așa cum o făcuseră pe teritoriul lor. În schimb s-au considerat îndreptățite să „evangelizeze” lumea impunând Cuvântul Sfintei Scripturi a Noului Ierusalim american, fără a-i făgădui pământul libertății și a-i oferi salvarea demnității.

După terminarea Războiului Rece, **universalismul (modelului) american nu a exclus naționalismul american**. După ce „imperiul răului” (URSS) a dispărut, „imperiul binelui” (SUA) a devenit pur și simplu „imperiul american”, preocupat mai ales de culegerea rentei imperiale, iar nu de integrarea imperială. Bipolarismului politico-ideologic i-a urmat un unipolarism politico-ideologic când ar fi fost necesar un unipolarism pur și simplu, politic integrator. Necesari dar nu și posibili.

Chiar și fără erorile Americii, americano-centrismul nu ar fi rezistat, întrucât **orice unipolarism este esențialmente instabil**. Omenirea nu poate sta prea mult într-un picior. Lipsa de realism și narcisismul american (în contratimp cu globalizarea modelului american) nu au făcut decât să grăbească o transformare ineluctabilă.

Slăbiciunile structurale ale politicii de putere americane au devenit mai evidente într-un context istoric în care s-au combinat:

- a) *finalul mandatului Administrației Bush*, în condițiile în care președintele american avea o cotă de încredere scăzută atât în Statele Unite cât și în restul lumii;
- b) *dificultățile economiei americane*, în condițiile crizei financiare provocate de creditele *sub-prime*, precum și a creșterii prețului petrolului. America a devenit, astfel, mai dependentă față de capitalurile bazate pe petro-dolari ale dinastiilor din zona Orientului Mijlociu precum și a șantajului discret al Chinei, care își ține în continuare rezervele financiare în dolari, nu în euro. Datorită rezervelor financiare imense deținute de China s-a ajuns la o relație de codependență între Beijing și Washington;
- c) *complicațiile „dosarului irakian”*, în care Statele Unite nu au reușit să convingă comunitatea internațională de justetea intervenției lor și pregătesc retragerea completă a trupelor, deși situația este departe de a fi stabilizată, iar

iminența unei influențe predominante a Iranului șiit rămâne o provocare majoră;

- d) *precaritatea situației militare din Afganistan*, în condițiile în care aliații europeni din NATO ai Statelor Unite au început să-și retragă trupele, iar Pakistanul dă tot mai evidente semne că este dispus să iasă din logica aliatului fidel al SUA. Eșecul de a crea un stat afgan democratic sustenabil prin forțele proprii generează imaginea unui eșec american comparabil cu cel din Vietnam în anii '60-'70.

Modelul american este din ce în ce mai mult pus sub semnul întrebării după declanșarea crizei financiare din 2008, care a căpătat valențe globale și chiar sistemice. Astfel, modelul capitalist nereglementat (neo-liberal), promovat de Statele Unite după 1990, pare a își arăta limitele sub asaltul devastator al speculațiilor financiare neîngrădite din ultimii ani. Deși s-a încercat temperarea acestor tendințe prin intermediul Organizației Mondiale a Comerțului, a FMI și a Băncii Mondiale, accentul pe măsurile neo-liberale aplicate fără discernământ și fără a lua în calcul particularitățile locale, nu au făcut decât să adâncească prăpastia dintre economia reală și indicii bursieri.

De asemenea, criza financiară globală a scos la iveală **slăbiciunile interne ale Statelor Unite, în special în privința serviciilor de asistență socială, de sănătate și educație publică**, ceea ce nu a făcut decât să întărească polarizarea socială și riscul unor crize interne. În acest context, **„visul american” se transformă pe zi ce trece într-un coșmar autogenerat**, în ciuda încercărilor disperate ale administrației Obama de a contracara criza prin introducerea unor plase de siguranță socială și prin stimularea creșterii economice durabile. Influența marilor grupuri financiare împiedică factorul politic în luarea unor măsuri care le-ar afecta profiturile dar care sunt necesare în scopul redistribuirii echitabile a resurselor, echilibrării cererii solvabile și stimulării economiei reale. În acest timp, **modelul capitalist global, lipsit de un lider credibil, pare din ce în ce mai inadecvat pentru stadiul actual de dezvoltare a societății umane.**

b. Federația Rusă

Marele merit al lui Vladimir Putin, în ochii rușilor, este acela de a **fi redat mândria Rusiei**, ca urmare a reinstaurării controlului statului asupra economiei și a repunerii ordinii în sistemul de securitate și apărare, în condițiile în care **oamenii structurilor de informații au devenit „consubstanțiali” cu sistemul de putere, formal și informal**. Salba de conflicte înghețate implantate la sfârșitul Războiului Rece, din Caucaz, trecând prin Transnistria până la enclava Kaliningrad au fost considerate **elementele de siguranță ale unei strategii defensive a Rusiei în perioada Boris Elțîn**. Sub Vladimir Putin acestea au fost **reconsiderate în perspectiva unei politici ofensive a Rusiei**, incluzând organizarea unor cazuri-test prin care să fie certificată noua anvergură internațională a Federației Ruse.

Rusia a intervenit militar în Georgia în 2008, în numele doctrinei „apărării cetățenilor ruși”, atacul georgian asupra Osetiei de Sud secesioniste fiind considerat un act de agresiune. Rusia a folosit resurse militare impresionante pentru confruntarea cu un adversar gălăgios dar slab, pentru că au știut că Statele Unite nu vor putea reacționa eficient în apărarea aliatului lor georgian. La fel ca și Statele Unite în Irak în 2003, confruntarea militară a fost rapid câștigată dar gestionarea situației rămâne dificilă. Prezența trupelor ruse ca trupe de „menținere a păcii” în Osetia de Sud și Abhazia a fost confirmată iar independența lor a fost recunoscută de Federația Rusă, în ciuda declarațiilor privind respectul integrității teritoriale a Georgiei (declarații similare celor privind integritatea teritorială a Iugoslaviei, cu un deceniu în urmă).

Pe acest fond, cuplul Putin-Medvedev a cerut **crearea unei noi ordini internaționale bazate pe regulile multipolarismului.**

În esență, **strategia lui Vladimir Putin de transformare a Rusiei într-o mare putere se bazează pe ideea dependenței Occidentului față de Federația Rusă**, într-un dublu sens: *economic/energetic* (Europa) și *strategic* (Statele Unite au nevoie de Rusia în conflictul din Afganistan și în soluționarea problemei Iranului, în continuarea programului spațial internațional, în îngrădirea sau cel puțin disciplinarea ascensiunii puterilor globale emergente ș.a.). **Tactica Rusiei este inspirată de dictonul latin „divide et impera”**: Moscova vizează **decuplarea Europei de Statele Unite** prin promisiunea constituirii unui bloc economic integrat euro-asiatic, precum și a unor politici tarifare prietenoase în domeniul energetic, dar și **paralizarea Uniunii Europene** ca urmare a divergențelor greu de soluționat dintre adepții unei atitudini conciliatoare, „soft” și cei ai unei poziții ferme, „hard” față de Kremlin. Sub aspectul retoricii europene, au fost amalgamate mesajele dure cu cele mai puțin ostile, cele eurofobe cu cele eurofile, cele confrunționale cu cele amicale. Atunci când retorica s-a întrupat în politici ea a divizat UE.

Pe un alt palier, **Rusia a inițiat politici ale competiției globale sau folosește o retorică tipică epocii bipolare**: intenția de a folosi porturile siriene în competiția cu NATO din Mediterana; exerciții militare demonstrative în Extremul Orient; diverse provocări la adresa aliatului Statelor Unite, Japonia; trimiterea de nave militare în Atlantic și bombardiere în America Latină, în colaborare cu Venezuela chavistă, Cuba castristă și Nicaragua; amenințarea cu remilitarizarea Kaliningradului sau cu lovituri la adresa Scutului Anti-Rachetă, pentru ca ulterior să fie lansată propunerea acceptării amplasării interceptoarelor americane, în schimbul abandonării sprijinului pentru Georgia și alte state din spațiul ex-sovietic; ralierea la grupul BRICS al puterilor internaționale emergente; participarea la sesiunile tot mai dese ale G20. Toate aceste elemente ale baletului politico-diplomatic rusesc au fost percepute drept atacuri sau tentative de reacții ostile lansate într-un ritm alert, pentru a demonstra forța Rusiei, astfel încât negociatorii occidentali să fie puși sub presiune iar câștigurile tactice să fie transformate de Moscova în unele strategice. De exemplu, Rusia dorește controlul asupra traseelor energetice prin Georgia, insistând asupra menținerii unei „zone de securitate” *sui generis* pe teritoriul georgian dincolo de frontiera Osetiei de Sud și Abhaziei, cu intenția de a bloca astfel accesul Georgiei în NATO și UE.

Gestul care se poate dovedi o eroare strategică pentru Federația Rusă este **recunoașterea independenței Osetiei de Sud și Abhaziei**, în măsura în care aceste noi „cazuri *sui generis*” ar putea genera reacții similare în lanț în interiorul Rusiei. Elita politică rusă pare a fi uitat faptul că destrămarea Uniunii Sovietice s-a realizat în primul rând din interior, ca urmare a vântului național care a dărâmat zidurile „lagărului sovietic”. Este greu de crezut, însă, că riscul nu a fost calculat. Acceptarea lui indică faptul că **Rusia vede nu doar posibilă îngrădirea prin forță a secesionismului intern, dar și mai puțin costisitoare în raport cu avantajul geo-strategic dobândit în Transcaucazia și cel politico-diplomatic în negocierile legate de Transnistria, Crimeea și Kosovo, respectiv în Europa de Est și Balcanii de Vest.**

Ceea ce pare a fi contat prea puțin este **pierderea superiorității morale pe care Rusia și-o câștigase în lume în detrimentul SUA, ca apărătoare a integrității teritoriale a statelor mici și mijlocii.** Pe termen lung abia aceasta limitează drastic capacitatea de manevră politică a Rusiei la scară globală. Grupul de la Shanghai, din care face parte și China, văzut de Rusia ca o contrapondere la Statele Unite, nu a aprobat gesturile Moscovei de retorsiune la adresa Georgiei și, cu atât mai puțin, recunoașterea independenței Osetiei de Sud și Abhaziei.

În ultimă instanță, ceea ce a contat și a fost urmărit a fost **câștigul strategic legat de obiectivul redefinirii ordinii mondiale și, în cadrul acesteia, de definirea statutului post-sovietic al Rusiei la nivel global. Costul strategic principal al unei atari opțiuni este șubrezierea încrederii indispensabile pe care s-ar fi putut crea un parteneriat strategic între Rusia și China.** (Probabil, însă, că Moscova nu avea oricum mari speranțe în perspectivele unui asemenea parteneriat așezat pe bazele complementarității toxice între excesul de teritoriu de care dispune Rusia și excesul de populație de care dispune China.) În acest context **poziția de noncombat sugerând acordul tacit la dezmembrarea Georgiei este prețul pe care Occidentul euro-atlantic este gata să îl plătească pentru împiedicarea apropierii chino-ruse ca și, în subsidiar, pentru validarea efectelor politicii sale balcanice.**

Prin atari manevre politice Moscova a dorit să impună **deschiderea negocierilor privind o nouă ordine post-unipolară** și totodată să își întărească poziția în cadrul respectivelor negocieri. Sunt interesant de consemnat punctele forte ale strategiei globale a Rusiei, astfel cum au fost recent sintetizate de Președintele Medvedev:

- **O ordine internațională bazată pe principii și reguli.** Prin acest obiectiv primordial, Rusia vrea, de fapt, să beneficieze de predictibilitate și stabilitate, având în vedere că interesele sale sunt complexe iar atingerea lor greu de gestionat pe atât de multiple planuri. **Ținând seama de actualul echilibru global de putere, Rusia nu se mai poate baza pe dreptul forței și de aceea urmărește să reabiliteze forța dreptului.** (Cu privire la acest aspect este frapant faptul că Rusia și SUA au făcut rocadă de priorități față de ceea ce susțineau în timpul Războiului Rece și mai ales al CSCE.)

- **O ordine pluripolară sau multipolară.** În acest caz, problema constă în ce înțelege Rusia prin multipolarism. Dacă acest multipolarism este de tip *orwellian* în care unii poli sunt mai importanți decât ceilalți, atunci este de presupus că Rusia continuă să aibă nostalgiile din vremea bipolarismului și, de aceea, va trebui convinsă să accepte nu numai multipolarismul ci și simetria polilor. Oricum este clar că **Rusia nu mai acceptă primatul SUA sau pe un plan mai larg, primatul Occidentului.**

- **O ordine care să excludă confruntarea.** Principiul este corect și presupune reforma instituțiilor internaționale dar el poate ascunde și conștientizarea faptului că Rusia, pe termen mediu și lung, nu are resurse pentru a se confrunta cu ceilalți actori globali. Este posibil, de asemenea, ca Rusia să fi conștientizat faptul că **Războiul Rece a fost pierdut de URSS pe teren economic iar nu pe teren militar și că, în epoca post sovietică puterea ei geo-economică nu poate rămâne oleo-dependentă. Escaladarea pericolului confruntărilor militare ar obliga Moscova să își folosească atuurile economice pentru militarizare iar nu pentru diversificarea structurală a economiei sale în scopul de a dobândi sustenabilitatea.**

- **O ordine care să admită dreptul Rusiei de a-și apăra cetățenii oriunde s-ar afla ei în lume.** Aceasta este, de fapt, o abordare naționalistă care, totodată, transformă scopul în mijloc. În speță **Rusia dorește un drept de intervenție în fostul spațiu sovietic spre păstrarea acestuia ca sferă de influență.**

- **O ordine în care Rusiei să i se recunoască interesele în zonele din imediata vecinătate.** În mod evident, aceasta este o revenire la sferele de influență, ceea ce este inacceptabil și demonstrează că Rusia trebuie să-și modernizeze conceptul de multipolarism.

Ultimii ani au evidențiat, încă odată, **dilema identitar-structurală a statului rus: integrarea sa în Occidentul Extins**, cu tot ce înseamnă aceasta sub raportul organizării politice și economice liberal-pluraliste, sau constituirea sa ca **un bloc euro-**

asiatic de sine stătător, cu sateliți central-asiatici sau parteneri din Extremul Orient (China în principal, dar și Japonia, ca alternativă), organizat după regulile „democrației suverane”. Cuplul Medvedev-Putin pare a fi ajuns la concluzia că **secretul puterii Rusiei nu constă în alegerea definitivă a unei căi, ci tocmai într-o indeterminare care fascinează și înfricoșează în egală măsură Occidentul și Orientul, ținând trează curiozitatea și atracția față de misterul „sufletului slav”**. Pentru strategii ruși o combinație între managementul relațiilor internaționale prin criză, derapajul controlat în acțiunile tactice, securitatea proprie obținută pe seama insecurității vecinilor, utilizarea politică a atuului energetic și exploatarea fricii actorilor globali față de perspectiva confruntării directe între ei (deci inclusiv cu Rusia), alternanța între cald și rece, dulce și amar, agresivitate și amicitie, intransigență și conciliere, principialitate și cinism în atitudinea față de Occidentul euro-atlantic, balansul între deschiderea față de Europa și apropierea de Asia, încurajarea aranjamentelor bilaterale cu membrii UE cumulată cu negocierile directe purtate peste capul europenilor cu SUA, pare a fi cocktailul câștigător. Nu se poate spune cu certitudine că o atare socoteală este corectă. În orice caz, ea indică faptul că reacția democrațiilor euro-atlantice față de Rusia va trebui să țină seama de complexitatea și sofisticarea strategiei acesteia și totodată să găsească justul echilibru între conciliatorism și confrunțacionism sau mai exact, respingându-le pe amândouă să ajungă la **echilibrul corect între fermitate (strategică) și flexibilitate (tactică)**. Ceea ce se poate spune la nivel minimal pe un asemenea fond este că *Rusia este prea mare pentru a fi integrată, prea puternică pentru a fi îngrădită și prea importantă pentru a fi ignorată; de aceea trebuie asociată (în cadrul unei ordini globale multipolare echilibrate)*.

c. Uniunea Europeană

Uniunea Europeană trece printr-o multiplă criză: o criză de identitate, o criză de credibilitate, o criză de lideri, o criză de comunicare și o criză de creștere. Criza de identitate are trei dimensiuni: culturală, geopolitică și funcțională. *Dimensiunea culturală* angajează dilema „Europa religioasă sau Europa laică”, precum și controversa între presupusa toleranță creștină și reprobabilul fundamentalism islamic. Problemele legate de identitatea culturală sunt agravate de **doctrina menținerii prin metode artificiale a diversității** (chiar și cu prețul perpetuării decalajelor civilizaționale), precum și de incapacitatea de a concepe o Europă a minorităților în care conviețuirea interetnică iese din logica disputei dialectice între majoritate și minoritate spre a urma **paradigma multiculturalismului civic în cadrul unei națiuni cosmopolite**.

Dimensiunea geopolitică se referă la **definirea hotarelor UE, problemă în relație directă cu magnitudinea ambițiilor sale globale**. Dacă Uniunea Europeană vrea să fie un jucător global ea va trebui nu doar să accepte, ci chiar să dorească a ajunge să se învecineze cu zonele marilor sfidări la adresa securității universale, precum Asia Centrală și Orientul Mijlociu, precum și să își întărească influnța în lumea musulmană. În același timp este indispensabil, însă, să decidă și până unde crede că se poate extinde spre a-și pune de acord istoria cu geografia, respectiv aspirațiile politice cu spațiul coerent în care își exercită jurisdicția și ale cărui resurse naturale le controlează direct. Intervenția militară aeriană a unor state membre în Libia, în contextul așa-zisei „Primăveri arabe” trebuie să fie un prilej de reflecție în măsura în care demonstrează că o acțiune militară relativ simplă în vecinătatea sa apropiată constituie o supraextindere în raport cu mijloacele sale. UE a fost, astfel, nevoită să apeleze la NATO pentru succesul acțiunii militare după care s-a

dovedit incapabilă să gestioneze consecințele civile ale intervenției (mai ales cât privește imigrația ilegală, care o vizează direct și exclusiv și organizarea democrației locale prin instrumente ”soft”). Toate acestea vorbesc despre **vulnerabilitățile acțiunii externe a UE** dar și despre **slăbiciunile politicii sale de extindere** (în special cu referire la **Turcia, împinsă imprudent în dilema alegerii între integrarea europeană – inclusiv prin musulman-democrație, și revenirea la gloria otomană – la neotomanism**).

Dimensiunea funcțională / comunicațională privește lipsa de **transparență a relației dintre acțiunea instituțiilor europene și calitatea vieții cetățenilor europeni**. Guvernele naționale încearcă să treacă toate succesele UE în contul lor și toate insuccesele lor în contul UE. **Concurența benefică a agenților economici și a cetățenilor europeni pe piața unică este dublată de o nefastă concurență între statele-națiune mânate de miopia egoismului național**. În consecință, europeanul de rând vede în UE doar o clică de birocrați profitori a cărei ineficiență și iresponsabilitate îl vulnerabilizează în fața migrației afro-asiatice și îl expun dumpingului social est-continental. Nevăzând valoarea adăugată adusă de instituțiile europene, el nu are motive să fie loial acestora. **Ideea europeană este astfel subminată de deficitul criteriilor de coeziune**.

Criza de creștere are două aspecte. Pe de o parte, este vorba despre **criza economică ca urmare a refuzului de a asocia liberului schimb o politică economică și socială comună**. Fără a pune în comun resursele necesare investițiilor în educație, cercetare (inclusiv progres tehnologic în domeniul militar), securitate energetică și dezvoltarea infrastructurilor, precum și fără a le utiliza potrivit unei strategii integrate, așa-zisa solidaritate europeană rămâne o vorbă goală. Pe de altă parte, **UE se confruntă cu incapacitatea instituțiilor sale, concepute pentru o confederație cu maximum cincisprezece state, de a lua decizii într-o formulă extinsă la douăzeci și șapte de membri**. Extinderea este obligatorie spre a permite **transformarea „Europei-piața comună” într-o „Europă-putere globală”** și, totodată, posibilă în condițiile post-bipolarismului. Ea impune, însă, și **adâncirea integrării, pe baza unui model post-westfalian, de tip federal**. Actualele încercări de a crea o guvernare financiară unică la nivel european pot constitui embrionul unei integrări mai adânci a statelor membre, însă doar dacă nu se va rezuma exclusiv la zona Euro. Fără o federație pan-europeană capabilă a îmbina disciplina cu responsabilitatea și solidaritatea cu subsidiaritatea, UE are numai trecut. **Ideea unei Europe cu două viteze nu ar face decât să grăbească procesul de disoluție a construcției europene și de eșec al proiectului european**.

Este de adăugat că *dacă pe plan intern UE nu poate fi salvată de punerea intereselor comune europene sub tutela unui directorat franco-german, pe plan extern ea nu poate fi decât subminată de un parteneriat privilegiat germano-rus. Ambele tendințe, având Germania în centrul lor, vorbesc despre o posibilă revenire a Berlinului de la ideea benefică a Germaniei europene la aceea periculoasă și dovedite ca irealizabile a Europei germane. NU este doar datoria Germaniei dar și a tuturor membrilor UE să evite asemenea evoluții / involuții.*

d. China

Nu poate fi terminată această trecere în revistă fără a ne referi pe scurt la **China: o putere globală emergentă (după opinia unor analiști China ar fi ajuns deja la nivelul relevanței globale) și o putere în mod tradițional neagresivă (”soft”)**. Ca o altă putere globală potențial emergentă, UE – dependentă sub aspectul securității militare de puterea hard decadentă (în reflux) SUA și sub aspectul securității energetice de puterea hard decadentă (în reflux) Rusia – este interesată de echilibrarea

raporturilor globale de putere prin asocierea cu China – putere deopotrivă emergentă și soft. La rândul-i, **China este interesată de o ordine mondială ”armonioasă” care nu se poate realiza fără un tandem cu UE, apt să contrabalanseze politica americană și cea rusă față de Beijing și astfel să configureze paradigma securitară chino-americană și cea chino-rusă pe linia coerenței lor cu o ordine globală multipolară simetrică.**

Cele două procese esențiale care se consumă în prezent în China pe plan intern sunt **realizarea unei dezvoltări economice durabile care să depășească diferențele masive de dezvoltare dintre est și vest, pe de o parte, și punerea în acord a deschiderii societății chineze spre capitalismul global cu reforma politică a statului comunist și tradițiile culturale confucianiste, pe de altă parte. Un asemenea efort nu poate și nu trebuie să urmeze drumul parcurs de democrațiile euro-atlantice.** Pe plan extern, **China este gata să își asume răspunderi în măsura în care este acceptată ca actor egal în drepturi cu ceilalți actori globali.** În acest sens pașii concreți imediați ar fi **recunoașterea statutului de economie de piață funcțională pentru China, ridicarea embargourilor care interzic accesul Chinei la anumite tehnologii de vârf (în special cu caracter militar) și renunțarea Occidentului la instrumentalizarea geo-politică a drepturilor omului în relația cu China.**

Pericolul cel mai important pentru ordinea globală viitoare este ca asimetriile de putere caracterizând prezenta dezordine mondială să se exprime de o manieră care să împingă puterea globală emergentă chineză către un model de dezvoltare de tip naționalist (după modelul euro-atlantic). O Chină naționalistă riscă să epuizeze resursele naturale ale planetei în cadrul unei politici de dezvoltare guvernate de ideea rivalității globale iar nu de aceea a sustenabilității și să submineze securitatea și stabilitatea globală în siajul strategiilor confrunționale cu ceilalți actori globali. În același timp, o asemenea logică, încurajând și un militarism chinez, va dezechilibra China pe plan intern cu efectul de a o face și mai puțin predictibilă în relațiile externe.

Derapajul naționalist al Chinei nu poate evitat prin politici de îngrădire a acesteia, prin izolarea ei sau prin exercitarea de presiuni pe o temă sau alta. Emergența Chinei ca actor relevant într-o ordine globală care este *in statu nascendi* nu poate fi oprită. **Întrebarea este doar cum va arăta această nouă putere globală? Pentru ca răspunsul să fie consonant cu nevoia unei ordini multipolare simetrice și neconflictuale este important ca ascensiunea Chinei să aibă loc cu asistența celorlalte puteri (prezente, emergente sau decadente) iar nu împotriva lor.**

Scenarii privind transformările sistemului internațional

Sfârșitul oricărei ordini anunță o nouă epocă de incertitudine și chiar de dezordine. Teza de la care această lucrare pleacă este că etapa sistemului unipolar este în mod structural depășită. Perspectivele nu sunt, însă, deloc clare. Nu este vorba în mod esențial de o criză a definirii obiectivelor (Europa, Rusia, China și chiar o anumită parte din elita SUA acceptă sau doresc o ordine pluricentrică, teoretic mai stabilă), ci de o derută cu privire la alegerea mijloacelor pentru atingerea acestora și, subsecvent, cu un blocaj referitor la evaluarea și acceptarea costurilor implicate de folosirea respectivelor instrumente. În cele ce urmează examinăm câteva din scenariile privind transformarea sistemului internațional.

a. Revenirea (temporară) la unipolarism

Deși criza georgiană din 2008, coroborată cu starea economică din Statele Unite, cu situația politico-militară din Afganistan și Irak și, mai ales, cu degradarea

globală a încrederii în simbolurile americane, ne îndreptălesc să credem că avem de-a face cu încheierea ciclului american în relațiile internaționale, totuși, **puterea Statelor Unite este încă mult mai mare în comparație cu a oricărui alt competitor individual.** Economia americană este deocamdată mai mare decât cea a Chinei și comparabilă cu economia Uniunii Europene în ansamblu, chiar dacă în ultimul deceniu și datoriile SUA au devenit imense. Statele Unite au capacități militare superioare tehnologic și cantitativ atât față de Rusia cât și față de China. Sistemul educațional și de cercetare nord-american este în continuare cel mai performant din lume. Acestea sunt doar câteva din argumentele care ar putea fi folosite de elita politică a SUA pentru a încerca menținerea supremației globale.

Redeșeptarea imperialismului rusesc ar putea fi și ea un factor pentru reabilitarea unipolarismului. Speriată de puterea și apetitul agresiv regăsite ale Rusiei, UE ar putea fugi iarăși către SUA cerându-i să refacă echilibrul european și, în acest scop, supunându-se conducerii lor. Nu mai puțin China, o putere globală emergentă, ar putea redescoperi faptul că o *pax americana* este preferabilă unei hegemonii rusești. **Ținând seama, totuși, de slăbiciunile structurale ale Federației Ruse (descreșterea demografică nefiind dintre cele mai ne semnificative) este mai probabil că atât UE, cât și China, India, Japonia etc. vor încerca alte soluții înainte de a îmbrățișa unipolarismul.**

b. Reînvierea „Războiului Rece”

Se vorbește despre începutul unui nou Război Rece. Este greșit. **Războiul Rece s-a purtat între două blocuri constituite pe baza unor ideologii opuse.** În ceea ce o privește, lumea de azi – sau măcar principalii săi actori – stă pe o temelie ideologică esențialmente comună. Olimpiada de la Beijing și Expoziția mondială de la Shanghai au arătat că nici măcar China nu mai este comunistă în sensul marxist-leninist al termenului. Chiar dacă, în planul politicii reale, democrațiile diferă – America, UE, Rusia, Japonia etc. oferă imaginea unui sistem cu geometrie variabilă, alăturând democrații conservatoare, liberale și controlate, plebiscitare, reprezentative și directe, pluraliste și monopartide etc. – **dezbaterea ideologică nu mai îmbracă forma confruntării și nu mai privește principiile ci se rezumă la nuanțe.**

Războiul Rece, în forma unui conflict bipolar, este imposibil și pentru că **după 1989 formarea unor poli de putere regională s-a accelerat:** China a devenit un competitor cu adevărat global iar India aspiră și ea la acest statut. Chiar statele europene, reunite în cadrul Uniunii Europene, altădată legate foarte strâns de SUA, aspiră la dobândirea rolului de actor global. **Mai degrabă decât să ducă la prăbușirea UE, actuala criză economică globală poate determina, prin adâncirea integrării, nașterea Statelor Unite ale Europei.** Într-o lume puternic interconectată nu mai este posibil un Război Rece global dar **sunt previzibile conflicte regionale în care ar putea fi utilizate elemente din recuzita Războiului Rece clasic.**

c. Conflictul fierbinte

Potrivit unor aprecieri, dezordinea post-unipolară se va concentra într-o conflagrație fierbinte, opunând pe principalii actori globali și regionali: în special SUA și Rusia. Este improbabil. Dacă Războiul Rece, dar și războaiele mondiale care i-au premers și în care și-a găsit originea, au lăsat o moștenire intelectuală importantă, aceasta se referă la **convingerea marilor puteri că trebuie să evite confruntarea directă.** Respectiva convingere este parte a culturii politice contemporane. **Nu războiul este exclus, ci războiul nemijlocit între principalii operatori ai ordinii – sau dezordinii – mondiale.** Micii operatori se pot încăiera întrucât știu că marii

gardieni ai lumii, neputând îngădui ca vreunul dintre combatanți să fie complet exclus din jocul de putere și din mecanismul global de contraponderi, nu vor lăsa să se ajungă la anihilarea totală a vreunuia. Oricât de aspră va fi confruntarea lor retorică, SUA și Rusia vor căuta să păstreze echilibrul între ele; un echilibru dinamic, este adevărat, dar echilibru. Prinsă între exigențele euro-atlantice și sfidările euro-afro-asiatice, UE va refuza să se lase antrenată de obsesiile confrunționale ale unora dintre noii săi membri răsăriteni, inspirate de o nefericită rusofobie care, este adevărat, le-a fost băgată în oase cu vârful baionetei și imprimată în suflet cu șenila tancurilor. Superputerile emergente, precum China, știu că șansa lor istorică ține, nu de creșterea cheltuielilor militare, ci de creșterea puterii economice care, la rândul său, depinde de evitarea războiului.

Tot atât de adevărat, însă, este faptul că, dacă analizăm bugetele de apărare ale Statelor Unite, Rusiei și Chinei vom constata că acestea au crescut constant în ultimul deceniu. Guvernele țărilor respective au investit o parte însemnată din rezultatele creșterii economice în tehnologia militară iar SUA, în plus, în purtarea războaielor din Afganistan și Irak. Chiar dacă puterea militară nu este folosită în mod direct pentru sporirea bogăției marilor puteri sau pentru soluționarea directă a disputelor lor, **componenta „hard power” rămâne un factor important pentru negocierea contractelor economice strategice sau pentru asigurarea condițiilor psihologice favorabile unei activități economice mai intense.** Absența sau prezența unei componente semnificative de „hard power” determină modalitatea în care un stat / actor internațional este considerat slab sau puternic, apt sau inapt pentru apărarea intereselor sale și promovarea priorităților sale în lume, sensibil sau insensibil la anumite provocări, amenințări sau oportunități, activ, reactiv sau pasiv în relațiile cu alții. În ciuda probabilității scăzute de a asista la conflicte fierbinți de mare amploare, **puterea miliară va rămâne un test esențial în stabilirea ierarhiei rolurilor globale iar simetria de putere între actorii globali va influența stabilitatea ordinii globale, inclusiv natura, amploarea și evoluția confruntărilor militare periferice.**

În măsura în care echilibrul puterii militare înseamnă stabilitatea păcii, acumularea acestei puteri mărește pericolul de război și, în acealși timp, grevează asupra dezvoltării generale și deci a puterii societăților care alocă excesiv de multe resurse pentru securitatea militară în raport cu cele rezervate securității economico-sociale; mai ales în contextul crizei financiare actuale. Pe termen lung, unii poli de putere actuali pot să decadă din această cauză. Conștientizarea unei asemenea evoluții a condus și va conduce la negocierile de dezarmare, limitare a armamentului și neproliferare, ceea ce va reduce, în ultimă instanță, riscul unui nou conflict fierbinte la scară planetară. De aceea credem că **structurarea dezordinii post-unipolare actuale nu va conduce spre strategia conflictelor fierbinți.**

Se pune întrebarea dacă proliferarea armei atomice, așa cum s-a întâmplat în timpul Războiului Rece, va face mai puțin probabil un conflict global, ținând cont de amenințarea distrugerii reciproce? Chiar de ar fi așa, **sub umbrela amenințării atomice va rămâne încă posibilă proliferarea conflictelor economice** (tarife vamale prohibitive, naționalizări, șantajul asupra operatorilor economici ai altor state ș. a.).

Pe de altă parte nu putem ignora faptul că **efectele stabilizatoare ale „echilibrului terorii” au fost posibile într-o lume relativ rațională în care confruntarea ideologică nu a fost dublată de o confruntare culturală.** Cu alte cuvinte, ambele blocuri ideologice în conflict aparțineau aceluiași tip de cultură având viața ca valoare fundamentală; prin urmare caracterizată de respectul vieții sau, cel puțin, de teama de moarte. **„Echilibrul terorii” funcționează numai dacă funcționează și mecanismul autoreținerii (autocenzurii).** Or, în condițiile înmulțirii deținătorilor de armament nuclear, dintre care unii aparțin unor culturi exaltând

primatul morții asupra vieții, „disciplina nucleară” din trecut pare a fi pusă în viitor sub semnul îndoielii. Oricum, aceasta nu neagă improbabilitatea unei (pseudo)„ordini” bazate pe conflicte fierbinți, întrucât o conflagrație nucleară duce la sfârșitul oricărei ordini și a oricărei dezordini în același timp, trimitându-ne eventual înapoi la dezordinea primordială, deci, în afara istoriei.

d. „Concertul puterilor”

Revenirea la bipolarism ar echivala cu revenirea la echilibrul terorii. Revenirea la unipolarism ar echivala cu revenirea la haosul produs de arbitrariul unei lumi asimetrice. **Revenirea la sistemul „concertului națiunilor (puterilor)” care a garantat status-quo-ul politic și echilibrul de putere mondial între 1815 și 1914, printr-un mecanism de Congrese, Conferințe și Alianțe (Congresul de la Viena – 1815, Conferința de la Paris – 1856, Congresul de la Berlin – 1878, Conferința de la București – 1913, respectiv Sfânta Alianță, Antanta, Tripla Înțelegere) a devenit imposibilă din două cauze principale: globalizarea și democratizarea (relațiilor internaționale).** Istoria – în sensul de realitate construită politic – a devenit cu adevărat universală. **Cele câteva puteri europene, euro-atlantice sau euro-asiatice nu pot să mai controleze ansamblul proceselor politico-economico-sociale la scara unei omeniri populate și fragmentate într-o puzderie de state suverane mari, mijlocii și mici, independente și interdependente, în același timp.** Ca să nu mai vorbim de **incapacitatea statelor individuale sau chiar a coalițiilor de state de a disciplina mișcarea actorilor globali nestatali – crima organizată, oligarhia societăților transnaționale, instituțiile finanțatoare internaționale cu birocrăția lor autonomizată, mass-media internațională cu abuzul ei de libertate a expresiei. Geografia politică nu mai este euro-centrică și nici atlanto-centrică.** „Conferințele de pace” nu mai pot redesena, pur și simplu frontierele, potrivit inspirației câtorva jucători majori, asociați după nevoile balanței de putere.

e. Apolarismul sau pluripolarismul neconvențional / transnațional asimetric

Sistemul internațional actual poate fi caracterizat drept un apolarism instabil, pentru că este nereglementat. Nu este vorba doar despre absența regulilor funcționale codificate în dreptul internațional, ci de acel ansamblu de mecanisme de operare în sistemul internațional, determinate de realitatea dispersării și codependenței puterii. Dacă în prima parte a secolului al XX-lea aveam o distribuție multipolară a puterii, urmată de ascensiunea unui sistem de relații internaționale dominat de două superputeri, **principala caracteristică a relațiilor internaționale la începutul secolului al XXI-lea este apolaritatea: o lume dominată nu de unul, două sau mai multe state, ci de zeci de actori cu putere diferită.**

La o primă vedere, lumea de astăzi pare să fie multipolară. Principalele puteri (China, Uniunea Europeană, India, Japonia, Rusia și Statele Unite), combinate, reunesc cam jumătate din populația globului, 75% din PIB-ul global și 80% din cheltuielile destinate apărării. Totuși, aparențele sunt înșelătoare. Lumea de astăzi diferă substanțial de ceea ce numim un sistem multipolar clasic, pentru că observăm o dispersare fără precedent a puterii către numeroși centri de putere, dintre care doar o mică parte sunt state. **Autoritatea și puterea statelor este astăzi împărțită cu actorii principali ai globalizării: organizații globale și regionale, ONG-uri, corporații internaționale.**

Lumea apolară este și o consecință a fenomenului de globalizare. Aceasta consolidează apolaritatea în două feluri: **o mare parte dintre fluxurile transfrontaliere se desfășoară în afara controlului guvernelor suverane și, de cele mai multe ori, fără știința acestora, diluând astfel influența marilor puteri.** În

egală măsură, **globalizarea sporește puterea actorilor nestatali: exportatorii de energie, organizațiile teroriste, firmele multinaționale, dar și media sau burocrația organizațiilor internaționale.** Este din ce în ce mai evident faptul că a fi astăzi cel mai puternic stat nu echivalează cu a deține un monopol, fie el și relativ, asupra puterii politico-militare. Este foarte ușor pentru indivizi și grupuri private să acumuleze și să exercite o putere substanțială. **Doctrina drepturilor omului, precum și cea privind drepturile minorităților** (această din urmă expresie a eșecului cunoscut de proiectul politic al statelor națiune, proiect privind crearea de suprastructuri politice pe baze neafectate de segregare identitară, dar și cauză a respectivului eșec prin fragmentarea respectivelor state) **au dat naștere, la rândul lor, unor subiecți de drept internațional nestatali care adesea – inclusiv prin mobilizarea și manipularea opiniei publice – influențează evoluții dramatice la scară mondială.**

Dezordinea globală are nevoie de a fi structurată, deoarece **lăsată în voia propriilor sale tendințe, o lume apolară va deveni cu timpul haotică.** Legea entropiei ne spune că **sistemele formate dintr-un număr mare de actori tind spre dezordine, în absența unei intervenții din afară.** Devine astfel imperativă identificarea sau construirea polilor lumii. Este vorba, însă, de **poli de iradiere și nu de constrângere. Acești poli (cu acțiune regională și viziune globală) își bazează puterea pe ofertă – adică pe solidaritatea pe care o pot garanta, iar nu pe coerciție – adică pe resursele pe care le pot confisca.** De asemenea, ei trebuie să se caracterizeze printr-un dublu echilibru: **echilibrul inter-polar privind resursele pe care le mobilizează și controlează și echilibrul intra-polar între obligațiile regionale pe care fiecare și le asumă și drepturile pe care le obține.** Din experiențele trecutului ar trebui sintetizat, astfel, **modelul unei ordini a globalismului multipolar caracterizat de simetria polilor, acționând printr-un mecanism al solidarității și subsidiarității globale.**

Ne putem întreba dacă amestecul de factori convenționali și neconvenționali care influențează evoluțiile globale prezente va avea sau nu un impact asupra caracterului și importanței alianțelor. În trecut, alianțele au fost esențiale pentru determinarea și conservarea echilibrului de forțe și, în consecință, pentru securitatea și stabilitatea lumii. Este de imaginat că, de acum, **sub dubla acțiune a globalizării și glocalizării – respectiv a concurenței exercitate de structurile de putere supranaționale și de cele subnaționale – alianțele își vor diminua mult din importanța actuală și își vor modifica modul de operare.** Cu atâtea variabile în joc, funcționând după logici și cu sensibilități diverse, circumscrise de fenomenul intersecției asimetriilor, predictibilitatea sfidărilor, anticiparea conținutului concret al obligațiilor funcție de probabilitatea producerii riscurilor asumate și conservarea rațiunilor care motivează solidaritatea, în mod tradițional fundament al trăinicieii alianțelor, acestea vor fi repuse mereu sub semnul incertitudinii. Dincolo de acest proces de natură a afecta încrederea fără de care nici o coaliție nu se poate constitui și nu poate funcționa eficient, ideea antantelor inter-statale va fi descurajată de incapacitatea actorilor naționali de a asigura o guvernare trans-națională eficientă. **Raporturile dintre state vor fi, de aceea, din ce în ce mai selective și mai conjuncturale.** Va fi mai greu să operăm clasificări riguroase de tipul state adversare-state aliate; vom avea situații în care anumite state vor coopera dar și momente în care se vor afla pe poziții complet divergente. Crește importanța consultărilor dar în primul rând a abilității de a construi coaliții flexibile, coaliții ale contextului, cum ar fi BRICS, Cooperarea Economică Asia-Pacific sau G20.

Situația României

Globalizarea accentuează, printre altele, două fenomene mergând aparent în contra curentului și anume: creșterea în semnificație a contiguității teritoriale din perspectiva capacității de manevră strategică; adâncirea și accelerarea integrării regionale. Ce concluzie ar putea trage de aici o Românie din vecinătatea Rusiei și devenită membru cu drepturi depline al NATO și UE?

Ca țară de flanc a NATO, **România se întâlnește cu Rusia (și CSI)** de-a lungul unei linii de demarcație a cărei natură (linie de conflict sau linie de cooperare) rămâne, încă, de definit. Evenimentele recente din Republica Moldova și Ucraina sunt o dovadă că bătălia rămâne încă deschisă, deși Rusia și-a afirmat deja interesul preferențial pentru această zonă.

În raport cu NATO, puterea militară a Rusiei este mică. În această slăbiciune se găsește, însă, paradoxal, avantajul Moscovei. Ea nu mai este amenințarea coagulantă de altă dată. **Confruntată cu slăbiciunea Rusiei, coeziunea internă a NATO slăbește.** Alianța se transformă într-o organizație politică, în condițiile în care liderul ei, America, își pierde utilitatea politică de apărător al democrației. O atare restrângere îi împinge pe principalii aliați europeni din NATO, în contrapondere, spre o apropiere de Rusia, care deține resurse naturale importante pentru momentul de criză economică în care ne aflăm.

Pentru America, a ține Europa departe de Rusia este important, dar tot mai greu realizabil. Pentru Europa, evitarea „încercuirii” ruso-americane este vitală. Pentru Rusia, cooperarea tactică cu Europa este utilă în realizarea echilibrului strategic cu SUA. Sub aspect geografic, România se află în punctul de intersecție a acestor vectori de interes politic.

În Eurasia, **Rusia este cea mai bine plasată spre a lucra la modernizarea fostelor republici sovietice a căror independență pare a fi plătită cu inerția autoritarismului sovietic.** De asemenea, ea poate deveni un protector al lumii musulmane care, discriminată sau abandonată de SUA, va fi atrasă de spiritul multilateralist și egalitarist rusesc. Astfel, Moscova ar fi un factor regulator al fundamentalismului islamic, demotivându-i isteria altfel alimentată de izolare și lipsa de alternative.

În atari circumstanțe, **spre a evita lupta pe mai multe fronturi, Europa își va deschide porțile în fața Rusiei** (așa cum Bismarck a făcut-o în secolul al XIX-lea și De Gaulle în secolul al XX-lea). Spre a nu se vedea marginalizate și izolate față de centrul de atracție al Eurasiei, SUA, **acceptând să redevină o putere alături de altele, statele europene vor încerca, la rândul lor, o „Antantă cordială” cu Rusia** (așa cum a făcut-o Eduard al VII-lea al Angliei cu rivalul ereditar francez, de teama Germaniei, la începutul secolului al XX-lea).

Până atunci, însă, **Moscova va dori, desigur, să arate că poate fi un vecin incomod dacă nu i se oferă șansa de a fi un partener util.** În acest scop, ea va căuta să obțină victorii demonstrative împotriva unor „inamici de serviciu” slabi din vecinătatea sa apropiată. **România, cu slăbiciunile ei structurale, este un „caz-școală” ideal într-o asemenea strategie periferică.** Dacă va fi aleasă ca „inamic euro-atlantic”, ea va suporta toate dezavantajele unui alt „Război Rece”, de la invazia serviciilor secrete, la acțiunile de diversiune și destabilizare internă (inclusiv agitația autonomistă a minorităților și neliniștile sociale) și la stimularea rivalităților cu vecinii (inclusiv cei ce sunt membri NATO și UE).

Iată de ce România nu se mai poate complăce în actuala apatie față de Moscova, trăind cu iluzia că, integrată în NATO sau UE, poate discuta în termenii Războiului

Rece. Ignorarea nu este o opțiune, după cum a miza totul pe o integrare în opoziție cu Rusia ar fi o politică defazată față de mersul istoriei.

România nu poate risca să rămână în afara jocului după realizarea unei înțelegeri între Rusia și Occident, nici ca până atunci să fie terenul unui război demonstrativ între acestea. Ea trebuie să dezvolte o politică rațională și constructivă cu Rusia, ale cărei fructe să apară înainte ca parteneriatul acesteia cu SUA și UE să prindă viață. Relația cu Rusia este cu atât mai importantă cu cât SUA nu au cum oferi României protecție strategică absolută (în ciuda amplasării scutului anti-rachetă la Deveselu), iar UE nu este gata să o accepte printre membrii săi influenți. Dacă nu va pleda pentru o atare politică în cadrul alianțelor sale euro-atlantice și nu o va aplica în vecinătatea sa euro-asiatică, în locul păcii, inevitabil, va avea războiul, de orice natură ar putea fi acesta.

În paralel *România va trebui să redescopere know-how-ul relației strategice privilegiate cu China.* Pe o atare cale ea ar putea contribui la construcția viziunii asupra unei noi ordini globale. În același timp și în același sens *România va trebui să degajeze o viziune proprie și să lanseze o acțiune eficientă (inclusiv pe calea creșterii prezenței românilor și influenței lor în cadrul instituțiilor europene) cu privire la viitoarea construcție europeană pe linia edificării Statelor Unite ale Europei (adică a unei Europe politice unite care să poată fi deopotrivă garant al securității personale și sociale, naționale și internaționale a cetățenilor săi).*

Concluzii

Pacea nu se reduce la absența războiului. Dezordinea de după unipolarism nu este o formă a păcii. Ea este un ansamblu haotic de confruntări geopolitice la nivel global, care au loc între centre de putere asimetrice și cu identitate fluctuantă, într-un mediu internațional nereglementat (căci vechiul drept internațional, chiar dacă nu a primit certificat de deces, este în moarte clinică, iar ordinea economică neo-liberală nu mai corespunde sfidărilor actuale) în care unilateralismele intră spontan în coliziune. **Căutarea echilibrului este o tendință firească a oricărei entități.** Găsirea lui pe cale naturală într-o lume cu structuri asimetrice presupune încercări și reiterații dureroase multiple, succesul final integrând suma unor eșecuri tragice. Alternativa este **un proces politic negociat și condus care să îi implice, în fiecare din fazele sale, pe toți actorii globali, regionali și locali interesați.**

Obiectivul actorilor internaționali (al Uniunii Europene, în ceea ce ne privește) ar trebui să fie **gestionarea macro-echilibrelor dinamice prin politici flexibile de concentrare a resurselor, cu scopul de a ordona acțiunea factorilor statali și nestatali, politici și apolitici.** În acest sens se impune **o redefinire a conceptelor de „echilibru” și de „resurse”.** Astfel, echilibrul nu mai poate fi conceput în statică, ci numai în dinamică, ca mecanism al conservării macroproporțiilor în condițiile schimbării permanente a valorilor puse în balanță. Pe cale de consecință, **valoarea resurselor va fi dată de măsura în care acestea răspund nevoilor de adaptabilitate la exigențele unui mediu în schimbare.** Întrucât, însă, fără coerență și predictibilitate nu există încredere iar fără încredere nu există cooperare și securitate, va fi esențial să se răspundă întrebării **„cum poți fi flexibil rămânând coerent?”** precum și celei **„cum poți fi dinamic și adaptabil rămânând predictibil?”**

Identificarea soluțiilor este un proces complex și dificil, deoarece implică provocări de ordin axiologic, conceptual și, nu mai puțin important, al realismului propunerilor. **Reorganizarea sistemului internațional trebuie realizată, din perspectiva noastră, plecând de la valorile pe care dorim să le apărăm. Sistemul internațional post-unipolar trebuie să asigure o securitate economico-socială cât mai**

mare pentru cât mai mulți oameni, stabilitate și predictibilitate, evitarea războaielor. De asemenea, ansamblul de reguli efective care ar trebui să guverneze sistemul internațional trebuie să asigure prezervarea echilibrului ecologic, deoarece intrarea pe panta încălzirii ireversibile a Planetei va pune toate statele în situația de a nu avea instrumente de apărare eficiente împotriva consecințelor creșterii temperaturii globale cu 4 grade Celsius (de exemplu, deșertificarea unor zone largi, reducerea spațiului de habitat, apariția unor noi boli, foamete și migrație masivă, generatoare de conflicte).

Lumea se află într-o situație inedită, în care trebuie organizat transferul cu cât mai mici costuri de la ordinea unipolară, fără a avea precedente în istorie pentru organizarea pașnică a unui atare proces. Dilemele epistemologice sunt semnificative, deoarece **majoritatea conceptelor cu care operează teoria relațiilor internaționale sunt realizate în epoca războiului rece. Vechile concepte juridice și economice vor trebui, astfel, adaptate la noile realități.**

Atunci când, la sfârșitul anilor '60 ai secolului trecut, după experiența Războiului de șase zile și cea a „Primăverii de la Praga”, cele două blocuri adverse în Războiul Rece au constatat că nu pot controla perfect disidențele interne și nici nu pot sprijini eficient disidențele din tabăra adversă, s-a ajuns la concluzia că inamicii trebuie să se întâlnească spre a negocia, dacă nu pacea, cel puțin un cvasi-armistițiu, precum și regulile luptei, astfel încât fiecare să poată urmări obținerea câștigurilor dorite fără a periclita esențial existența și proiectele celuilalt. O pace rece era preferabilă unui Război Rece. Așa s-a ajuns la Actul Final de la Helsinki și la ceea ce s-a numit „destindere”. Aceasta a fost un mecanism complex pentru garantarea echilibrului universal al puterilor adverse, în condițiile în care dinamica fiecăreia în promovarea intereselor specifice nu a fost oprită.

Experiența Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa ar trebui să-i inspire pe cei care caută acum cu responsabilitate și realism să transforme noua „supă primordială” reprezentată de dezordinea consecutivă unipolarismului eșuat, într-o ordine globală nouă. Întrucât de undeva trebuie început și ținând seama că inițiativele grandioase riscă să nu depășească fazele pregătitoare, s-ar putea imagina o **„conferință-pilot” care să includă cercul actorilor principali.** Indiferent de opțiune, invitarea tuturor membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU – spre a se asigura și participarea Chinei – este obligatorie, alături de includerea noilor puteri emergente, reprezentate de BRICS, dar și a puterilor economice regionale prezente în cadrul G20.

O asemenea conferință internațională ar trebui să redefinească principiile de bază ale dreptului internațional, economiei și relațiilor internaționale, în condițiile în care cele introduse în Carta ONU, tratatele cu vocație universală și Actul final de la Helsinki nu mai funcționează. Egalitatea suverană, neamestecul în treburile interne, nerecurgerea la forță și proporționalitatea reacției față de amenințări sau agresiuni, au fost subminate: prin recunoașterea unor entități nestatale (persoane fizice sau comunități umane – titularii „drepturilor omului” sau cei ai „drepturilor minorităților”) ca subiecți de drept internațional, practic purtători de suveranitate; prin afirmarea unui drept la intervenție (nu numai în scopuri umanitare, ci și pentru rațiuni de securitate ținând de natura unor regimuri politice); prin formularea unor doctrine neo-conservatoare precum cea a „loviturii anticipative” (sau „preventive”) etc. Dreptul la autodeterminare, înainte recunoscut exclusiv popoarelor, a fost extins nu numai la minorități ci și la comunități cu identitate civic-culturală discutabilă. Securitatea nucleară nu mai este apărată prin caracterul închis al clubului puterilor îndreptățite a deține arma nucleară, progresul și globalizarea tehnologică făcând ca de capacitatea de a accede la acest tip de armament să beneficieze, în fapt, state din afara clubului și chiar

persoane private. În același timp, persistența unor zone importante în afara controlului fiscal al autorităților alese în mod democratic nu poate decât să mărească riscul apariției unor crize economice de durată. În fața acestor evoluții, **revenirea la preceptele dreptului postbelic și ale ordinii bipolare nu este o soluție realistă. Păstrarea regulilor și practicilor impuse de unipolarism, mai ales în lipsa unui jandarm global ascultat, respectat, luminat, democrat și responsabil (figură imposibil de realizat) nu este, însă, nici ea admisibilă.**

Soluția pare a fi, în condițiile imposibilității de a mai apela la vechea filosofie a alianțelor tradiționale, **constituirea unor democrații transnaționale capabile să pună în sincronie geografia cu istoria (la nivel regional) și să concilieze globalizarea cu glocalizarea salvând totodată ceea ce este pozitiv în experiența națională, inclusiv securitatea socială. Alianțele cu geometrie variabilă a acestor poli de putere relativ simetrici sau, în orice caz, cu capacitate competitivă globală, va crea mecanismul de contraponderi apt să garanteze echilibrul, securitatea și stabilitatea universale.** Odată adoptată o astfel de cale, vor putea fi operate schimbările fundamentale necesare în concepția politicilor comprehensive de securitate.

Bibliografie

a. Cărți

- Bezat, J.-M., *The Choice: Global Domination or Global Leadership*, New York, Basic Books, 2004
- Brzezinski, Zbigniew, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice*, traducere de Aureliana Ionescu, Editura Univers enciclopedic, București, 2000
- Bugajski, Janusz, *Pacea rece: noul imperialism al Rusiei*, Traducere din limba engleză de Ruxandra Ivan, Sergiu Necșoiu, Diana Stanciu, Silvia Marton, Alexandru Ionașcu, Prefață de Cristian Preda, Editura Casa Radio, București, 2005
- Gilpin, Robert, *Război și schimbare în politica internațională*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2000
- Hlihor, Constantin, *Geopolitica și geostrategia în analiza relațiilor internaționale contemporane*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005
- Kissinger, Henry, *Diplomația*, traducere din limba engleză de Mircea Ștefanțu și Radu Paraschivescu, Editura All, București, 2007
- Mearsheimer, John J., *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, New York and London, 2001
- Nye, Joseph S., *The Power Game: A Washington Novel*, Public Affairs, New York, 2004
- Severin, Adrian, *Pledoarie pentru adevăr*, Editura MondoMedia – Institutul Ovidiu Șincai, București, 2007
- Waltz, Kenneth N., *Omul, statul și războiul*, traducere de Mihaela Sadovschi, Institutul European, Iași, 2001

b. Articole de specialitate

- Asmus, Ronald, “Rusia: aliat sau rival?” in *Foreign Policy România*, nr. 18, septembrie-octombrie 2010, pp. 74-75
- Berbec, Adriana, “Reassessing European Union Limits: What Role for the New Regional Partnerships” in *Romanian Journal of European Affairs*, Vol. 10, No. 2, June 2010, pp. 69-78
- Cornell, S., „L'avenir de l'Europe se joue dans le Caucase” in *Le Monde*, 2 Septembre 2008, p. 16
- Ferenczi, T., „L'Union Européenne et ses voisins de l'Est” in *Le Monde*, 30 août 2008, p. 2

- Hass, Richard, “The Age of Nonpolarity – What will follow US Dominance” in *Foreign Affairs*, vol. 87, nr. 3, May-June 2008, pp. 44-56
- Mitchell, Wess, „Doctrina Sikorski vs. Doctrina Medvedev” in *Foreign Policy România*, nr. 12, septembrie-octombrie 2009, pp. 87-89
- Nye, Joseph S., “The Decline of America’s Soft Power” in *Foreign Affairs*, vol. 83, nr. 3, May/June 2004, pp. 16-20
- Trenin, Dmitri, “Russia: the Loneliness of an Aspiring Power Center” in *InternationalePolitik und Gesellschaft*, 2, 2009, pp. 142-153
- Walt, Stephen, “Keeping the World ‘Off-Balance’: Self-Restraint and US Foreign Policy”, October 2000, in <http://ksgnotes1.harvard.edu>